

BBI-Matra/2008/015

Kaçkar Kelebek Kampı Raporu

18-25 Temmuz 2009 / Artvin

Foto: ©Şemsettin Turga

Hazırlayanlar:

Evrin Karaçetin & Hilary Welch

KAPAK FOTOĞRAFI

Arka sıra:

Elif Öztürk, Irma Wynhoff, Bosse van Swaay, Chris van Swaay

Orta sıra:

Şenol Şahin (*şoför*), Emre Kaytan, İsmail Aykut (*şoför*),
Gülhanım Çakmak, Rasim Çakmak, Neriman Temel, Ebru Kaytan,
Ezgi Akdeşir, Halil Fırat, Dirk Maes, Ümit Durdu Oktay Subaşı

Ön sıra:

Hilary Welch, Evrim Karaçetin, Bülent Altınbaş, Asuman Gem,
Seda Emel Tek, Paul Severns, Şemsettin Turga, Deniz Biriken

DOĞA KORUMA MERKEZİ
NATURE CONSERVATION CENTRE

Doğa Koruma Merkezi
Ortadoğu Sitesi
320. Sokak No: 4
Yüzüncüyıl
Ankara

tel: 0312 287 8144
faks: 0312 286 6820
e-posta: dkm@dkm.org.tr
www.dkm.org.tr

DKM, Eylül 2009

**agriculture, nature
and food quality**

'Türkiye'nin kelebeklerinin aktif korunması için altyapının oluşturulması' projesinin finansal destekçisi; Hollanda Tarım, Doğa ve Gıda Kalitesi Bakanlığı'dır. Raporunun içeriğinden DKM sorumludur.

KAÇKAR KELEBEK KAMPI

Polyommatus amandus, Plebeius pylaon ve P. idas © Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

Kelebek gözlemciliği, Olgunlar
© Oktay Subaşı

Büyükçay Vadisi, Yaylalar
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

Doğa Koruma Merkezi (DKM), Hollanda Tarım ve Gıda Bakanlığı tarafından desteklenen "Türkiye'nin kelebeklerinin aktif korunması için altyapının oluşturulması" projesi kapsamında, 18-25 Temmuz 2009 tarihleri arasında Kaçkar Kelebek Kampı'nı düzenledi. Toplamda ondokuz yerli ve yabancı katılımcıdan oluşan kamp ekibi bir hafta boyunca Artvin'deki farklı kelebek topluluklarına ev sahipliği yapan bölgelerde kelebek gözlemi yaptılar.

Kampın iki önemli hedefi bulunmaktaydı, birincisi kelebek gözlemcilerinin bir araya gelmesini ve kelebek korumacı uzmanlarla bir arada gözlem yapmalarını sağlamak, hep birlikte Kaçkar Dağları gibi kelebek zengini bir ortamda gözlemciliğin tadına varmaktı. Kampın ikinci amacı ise çevreye duyarlı, doğaya meraklı eko-turistler olarak bölge halkının geçimine katkıda bulunmak ve ekoturizmin halk tarafından bir geçim kaynağı olarak görülmesini sağlamaya çalışmaktı.

Ankara, Bursa, Çanakkale, İstanbul, Kars, Kayseri, Bitlis ve Diyarbakır'dan katılan Türk gözlemcilerin yanı sıra, Amerika, Belçika, Hollanda ve İngiltere'den de yabancı uzmanlar kampta yer aldılar. Türk katılımcıların konaklama ve yemek masrafları proje tarafından karşılanırken, yabancı uzmanlar yol ve konaklama masraflarını kendileri karşılayarak projeye ve bölgenin gelişimine katkıda bulunmak istediklerini belirttiler. Kamp süresince katılımcılar gündüz aktivitelerinde kelebek gözlemi yaptılar, kelebek fotoğrafları çektiler, tür tanımlamak ve habitat-tür ilişkisini daha iyi anlamak üzere arazi gözlemleri yaptılar. Akşamları ise veri girişinin yanı sıra, kelebek tanımlama egzersizleri yapıldı ve uzmanlar kendi alanlarında hazırladıkları sunuşları yaptılar. Tüm akşam aktivitelerine istekle katılan katılımcıların iletişimini, çevirileriyle Uludağ Üniversitesi Veterinerlik Bölümü'nde doktora çalışmalarına devam eden Ezgi Akdeşir sağladı. Akşam konuşmalarında, bölgenin karşı karşıya olduğu çevre sorunlarını gündeme getirildi ve çözüm için yapılabilecekler üzerinde fikir alışverişi yapıldı.

Kaçkar dağları, Türkiye'nin biyoçeşitlilik açısından en zengin bölgelerinden biri olup, bu bölgenin korunması için kilit çözümlerden biri yerel ekonominin desteklenmesi ve yerel halkın ekoturizm yolu ile geçimlerini sağlayabilmelerine yönelik olanakların sağlanmasını da içermektedir. Kampın ekoturizm hedefi, bölgede hali hazırda devam eden iki proje ile örtüşmekte idi. Ocak 2007'den itibaren TEMA Vakfı, DKM işbirliği ve Avrupa Komisyonu'nun mali desteği ile "Kaçkar Dağları Sürdürülebilir Orman Kullanımı ve Doğa Koruma" projesini yürütmektedir. Bu proje çerçevesinde son iki senedir bölgede doğaya saygılı turizmin geliştirilmesi için de çalışılmaktadır. Aynı zamanda Çoruh Vadisi'nde 2007 yılının Mart ayından itibaren Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Kültür ve Turizm Bakanlığı ve Efes Pilsen işbirliği ile Doğu Anadolu Turizm Geliştirme projesi (DATUR) yürütülmektedir. DKM ekibi de, TEMA projesi ve DATUR projesi çalışanları ile bağlantıya geçerek, konaklama-yemek gibi masrafların yerel halk tarafından karşılanması yoluyla bir ekoturizm örneği oluşturmayı hedefledi. TEMA çalışanlarından Mehmet Turan aracılığı ile Öğdem yerlilerinden Rasim Çakmak ile iletişime geçildi ve Rasim Çakmak Öğdem'de bulunan dört tane

Öğdem
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

köy evini katılımcıların kullanımına açarak, konaklama ve yemek hizmetini sağladı. Kamp öncesi Erzurum'da, DATUR projesi yürütücüsü Egemen Çakır ile bağlantıya geçildi ve bu sayede Bülent Altınbaş hem organizasyon konusunda yardımcı olmak, hem de yerel halkla bağlantıya geçmek konusunda yardımcı olmak üzere kampa katıldı.

Kelebek kampı süresince ana amaç bölgeyi daha iyi tanımak, mümkün olabildiğince farklı türde kelebeği görebilmek ve habitat-kelebek ilişkilerini anlamaya çalışmaktı. Tüm bu amaçlara uygun olarak, gözlem için birbirinden çok farklı iki alan, her birinde üçer gece kalınacak şekilde, ana kamp bölgeleri olarak seçildi: Öğdem ve Olgunlar. Hilary Welch ve Evrim Karaçetin, 2008 yılı TEMA-DKM projesindeki biyolojik çeşitlilik çalışmasında bulunmaları sebebiyle, bölge hakkında detaylı bilgiye sahiptiler. Alanları seçerken sadece kelebek çeşitliliğinin yüksek olduğu bölgeleri değil, onsekiz kişinin konaklaması için uygun olan bu iki alan üstünde karar kıldılar. Öğdem'in seçilme sebebi, köy evlerinde kalabilme ve doğa turizminin örneğini sunabilme özelliğini gösteren çok özel bir bölge olmasının yanı sıra, Çoruh Nehri havzasında bulunması ve Akdeniz İklim kuşağı ve bitki örtüsü sayesinde eşsiz kelebek topluluklarını barındırması idi. Kamp süresince katılımcılar Çoruh Nehri çevresindeki Öğdem, Havuzlu ve Bahçeli'de gözlem yapma şansına sahip oldular. Kampın ikinci ana bölgesi, geleneksel otlatmanın yapıldığı subalpin çayırıkların bulunduğu Olgunlar-Yaylalar idi. Ayrıca, Öğdem'den Olgunlara giderken, Altıparmak nehri kenarındaki Barhal'da verilen uzun öğle yemeği arası, katılımcıların söğüt-karaağaç ile çevrili nehir kenarında gözlem yapabilmelerine ve tüm hafta boyunca görülmemiş dört türü kaydedebilmelerine olanak sağladı.

Olgunlar
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

Kampın gerçekleşmesi için yerel yönetim ve halk çok önemli destek ve yardımlarda bulundular. Yusufeli Kaymakamı Sayın Mevlüt Özmen, bu tip faaliyetlerin bölgenin ekonomik gelişimi için çok önemli olduğunu kaydederek tam desteğini verdi. Yusufeli Milli Park şefi Sayın Murat Can, muhtarların ve jandarmanın kampımızdan haberdar edilmesi, yerel halkın bilgilendirilmesi konularında önemli yardımlarda bulunduğu gibi, çok kısa bir süre için bile olsa kampımıza katıldı.

Bu gezide özellikle dikkat edilen unsurlardan bir tanesi, doğada mümkün olduğunca az ayak izi bırakmaktı ve diğer turizm faaliyetlerine bir örnek oluşturmaktı. Yusufeli ve çevresindeki tüm köylerde katı atıkların depolanması ve taşınmasının bir sorun olduğu bilindiği için gezi sırasında hiç bir ilçe ve köyde çöp bırakılmamasına özen gösterildi. Atıklar yolculuğun başından sonuna kadar depolandı ve Erzurum'a geri getirildi.

DKM ekibinin en büyük umudu, bu kampın doğaya negatif etkisi neredeyse hiç olmayan kelebek gözlemciliği ve ekoturizme önemli bir örnek oluşturması, bu tür aktivitelerin artmasını sağlaması ve böylece hem yerel ekonomiyi desteklemesi hem de bölgenin zengin biyoçeşitliliğinin korunması için önemli bir araç oluşturmasıdır.

KAMP GÜNLÜĞÜ

17 Temmuz, Cuma - Erzurum Buluşması

Coenonympha symphyta
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

Proje asistanımız Asuman Gem 'in uzmanları karşılamak üzere Erzurum'a gelmesiyle kampımızın ilk hazırlıkları başlamış oldu. Aynı günün akşamı Paul Severns Amerika'dan, Dirk Maes Belçika'dan, Chris van Swaay, Irma Wynhoff ve oğulları Bosse Hollanda'dan Erzurum Havaalanı'na ulaştılar. Didem Ambarlı, Hilary Welch, Ümit Durdu, Szabolcs Sáfíán ve Evrim Karaçetin'den oluşan ekiple Erzurum'da buluştu.

18 Temmuz, Cumartesi – Erzurum

Kayak merkezi çalışmaları, Palandöken
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

BTC projesi kapsamında Palandöken kayak tesislerinin ve bölgedeki diğer insan faaliyetlerinin biyolojik çeşitlilik üzerindeki etkilerinin kaydedilmesi.

Erzurum'da süre gelen kayak merkezi çalışmalarını ve bu çalışmaların kelebekler üzerine etkisini araştırmak üzere iki ekip oluşturduk. Bir ekip kayak merkezi çevresinde çalışırken, diğer ekip daha ilerideki çayırliklarda inceleme yaptı.

İlk ekip kayak merkezinin etrafındaki yeni kayak pistlerinin doğaya etkisini araştırdı. Yeni kayak pistlerinin açılması, iş makinelerinin çalışması ve yeni yolların yapılması anlamına geliyor. Ancak görüşmelerimizde yapım işleri ile uğraşan yetkililerin çevreye mümkün olduğu kadar az zarar vermek konusunda duyarlı olduğunu gördük. Bozulan alanların kelebeklerin yaşamasına izin verecek şekilde doğal yollardan rehabilitasyonu konusunda DKM ekibi, Kayak Federasyonu ve İl Gençlik ve Spor Müdürlüğü'ne destek verme ve alanın doğal yapısına kavuşturulması konusunda işbirliği içinde hareket etmeye karar verdiler. Kayak Merkezinin üstündeki 2200 m. yükseklikteki alanlarda ekibimiz bu habitata özgü pek çok türü gözlemledi.

İkinci ekip kayak merkezinin devamındaki yoldan devam etti. Bölgede oldukça yoğun otlatma baskısının bulunduğu, bitki çeşitliliğinin ve miktarının azlığından belli olmaktaydı. Elazığ ve diğer bölgelerden gelen göçerlerin yazın bölgede büyük koyun sürülerini otlattıklarını kaydettik. Erzurum'da yaşayan ve yaz aylarında büyükbaş hayvan sürülerini otlatmaya gelen yerel yaylacılar ile yaptığımız konuşmalarda, yerel halkın da durumdan memnun olmadığını öğrendik. Yerel yaylacılar özellikle "geven yakmak" gibi aktivitelerin toprakta erozyonu arttırdığı yönünde görüş bildirdi. Aşırı otlatmanın bulunduğu bu bölgede on civarında tür kaydedildi. Mevsim koşulları ve Palandöken kayak tesisleri çevresinde bir önceki gün çok daha fazla tür görmüş olduğumuz göz önüne alınca bu çok düşük bir sayı idi. Uzmanlarımız bu kadar az tür olmasının en önemli sebeplerinden birinin aşırı otlatma olabileceğine dikkat çektiler. Bölgede en fazla gözlemlenen türler *Aglais urticae* ve *Vanessa cardui* idi ki, her iki tür de göç davranışı içerisindeydi. Özellikle diken kelebeklerinin (*Vanessa cardui*) göçü dakikada güney batı yönünde uçan 57 kelebek ile çarpıcı boyutlarda idi.

Göçebelerin hayvan sürüleri ,
Palandöken
© Bosse van Swaay

Kelebek koleksiyoncuları, Palandöken
© DKM arşiv

Gözlemleri tamamladıktan sonra bir tur aracının park ettiğini farkettik; Japon turistler hemen yol kenarındaki vadide kelebek topluyordu. Evrim Karaçetin'in jandarmayı aramasına rağmen aracın uzaklaşması sonucu maalesef cezai işlem uygulanamadı. Palandöken Jandarma Karakolu ile yapılan uzun görüşmeler sonucu, cezai uygulamalardan, Palandöken Dağlarının önemli kelebek alanı olduğundan, bu bölgenin koleksiyoncuların gözde alanlarından olduğu gibi konular üzerinde bilgilendirilme yaptık. Didem Ambarlı Ankara'ya döner dönmez, Milli Parklar Genel Müdürlüğü'ne giderek gerekli yasal işlemler ve kanunlar hakkında bilgi alarak, Çevre Kanununun hangi maddelerine göre cezai işlem uygulanabileceğine dair bir faksı Jandarma Komutanlığına ilettili. 15 Ağustos'da aynı karakolun çevre timinden sorumlu bir jandarma kendisini arayarak kelebek toplayan bir grup daha tespit ettiklerini, grubu yakalamak üzere harekete geçtiklerini belirtti ve yapılacak yasal işlem konusunda detaylı bilgi istedi. Jandarma ile görüşmelerimiz ve yazışmamız bu konuda duyarlılığın artmasını ve kelebek kaçakçılığına yönelik harekete geçilmesini sağladı.

Bu sırada farklı illerden gelen Kaçkar Kelebek Kampı katılımcıları da Erzurum'da buluşmaya başladılar. Aynı günün akşamında tüm katılımcıların bir araya geldiği yemekte kampın programını açıkladık ve Szabolcs Sáfián'dan Kaçkar Dağları'nın biyocoğrafyası, ekolojik özellikleri ve kelebekleri üzerine bir sunuş dinledik. Sayın Sáfián hepimizi Kaçkarlar'ın kelebek çeşitliliğine, altında yatan coğrafik nedenlerle beraber hazırladı, ancak kendisi ertesi gün aramızdan ayrılıp ülkesine geri döndü.

19 Temmuz, Pazar – Öğdem'e geçiş

Öğdem Yolu
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

Pazar günü, Erzurum'dan Yusufeli'ye gidiş, Yusufeli'de öğle yemeği ve alışveriş (ve arada bulunan zamanlarda kelebek gözlemi) ve nihayet Öğdem'e geçiş ile geçti. Yusufeli'den Öğdem'e kadar olan yolculuğumuzda Yusufeli Milli Park şefi Murat Can eşlik etti ve ilk gözlemlere katıldı. Öğleden sonra Öğdem'e ulaştık. Rasim Çakmak ve ailesi Öğdem'deki konaklamanın sorumluluğunu üstlendi, kapılarını açtı. Katılımcılar köy evlerine yerleşti ve hemen ardından ilk Kaçkar kelebeklerini kaydettiler. Aynı günün akşamında Rasim Çakmak ve ailesinin hazırladığı lezzetli yerel yemekler sonrasında, Dirk Maes Belçika'daki kelebek gözlemleri ve kelebek koruma çalışmaları ile ilgili olan sunumu yaptı.

20 Temmuz, Pazartesi – Öğdem ve Havuzlu Gözlemleri

Havuzlu Çayırı
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

20 Temmuz sabahı iki gruba ayrıldık ve bir grup Öğdem'de kalarak, çayırılık, ormanlık, vadi gibi farklı habitatları örnekledi. Diğer grup ise minibüslere binerek iki saatlik bir yolculuk sonunda Havuzlu'ya ulaşarak burada gözlem yaptı. Öğdem ve Havuzlu grupları da kendi aralarında ikiye ayrılarak gözlemlerini habitat düzeyinde kaydetti. Gözlemlerimizdeki amacımız habitat tanımlamayı ve farklı habitatlarda bulunan kelebekleri fark etmektir. Çalışma boyunca herkes birbirine görmek istediği türleri gösterdi ve sonrasında da çoğunlukla aynı gruplar birlikte

Kelebek tanımlama çalışması , Öğdem
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

gözleme çıkmaya devam ettiler. Oldukça uyumlu grup gözlemlerinin yapıldığı keyifli anlar yaşandı.

Aynı günün akşamı tüm gruplar bir araya geldi, kayıtlar bilgisayarlara girildi. Evrim Karaçetin'in liderliğinde gerçekleşen, herkesin fotoğraflarını paylaştığı kelebek tanımlama çalışması sonrasında Irma Wynhoff'dan *Maculinea* kelebekleri ile ve Hollanda'daki koruma çalışmaları ile ilgili bir sunuş dinledik.

21 Temmuz, Salı – Öğdem ve Havuzlu Gözlemleri

Melitaea interrupta
© Szabolcs Sáfaián

Bugünkü çalışma bir önceki günün tekrarı idi ancak bu sefer Havuzlu ve Öğdem ekipleri yer değiştirdi. Şoförümüz Şenol Bey yine Artvin'in zorlu yollarından bizi Havuzlu'ya ulaştırdı, yolculuk sırasında geleneksel tulum müziği ile bizi tanıştırdı ve sağ salım geri getirdi.

Akşam yemeği sonrası ise önce Paul Severns'den Oregon'un kelebekleri ile ilgili bir sunuş izledik ardından da kısaca kelebek tanımlama çalıştığımızı yaptık.

22 Temmuz, Çarşamba – Olgunlar'a gidiş

Polyommatus corydonius
© Szabolcs Sáfaián

Olgunlar ,yolculuğumuzun diğer hedefi idi ve Altıparmak Nehri boyunca ilerleyerek Olgunlar'a ulaşmak amacımız idi. Öğle yemeği sırasında Barhal'a yakın bir yerde durduğumuz, karaağaçların (*Ulmus sp.*) yoğun bir şekilde bulunduğu nehir kenarı, bize pek çok kelebek türünü küçücük bir alanda gösterdi. Her ne kadar hedef türlerimiz olan *Nymphalis xanthomelas* ve *Satyrrium w-album* türlerini karaağaçların bolca bulunduğu nehir kenarında göremediysek de daha önce gözlemleyemediğimiz pek çok türü burada gözlemleme şansımız oldu.

Öğleden sonra Olgunlar'a ulaştık ve İsmail Bey'in kapılarını açtığı, döşeme ve tasarımıyla bizi hayran bırakan Kaçkar bizlere "Göremedik mi yoksa yok mu" başlıklı sunuşunu yaparak, türlerin saptama olasılığının üzerinde oldukça bilgilendirici bir sunuş yaptı.

23 Temmuz, Perşembe – Olgunlar

Paul, Olgunlar yukarısında
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

Yaylalar ve Olgunlar subalpin ve alpin ekosistemleri, geleneksel olarak yönetilen çayırıklardan oluşuyor. Farklı tür habitatlarının çeşitliliği burada görülmesi de, değişik otlatma ve arazi yönetim şekilleri ile çok farklı mikro habitatlara ev sahipliği yapıyor ki bu da kelebek çeşitliliğinin yüksek olmasının sebeplerinden biri. Yine her zaman olduğu gibi gruplara ayrıldık ve her bir grup farklı bölgelere gitti. İlk grup kuzey doğu istikametinde Yaylalar Köyü'ne yürüdü, ikincisi güney batı istikametinde Dilberdüzü'ne, üçüncü grup kuzey batı istikametinde Dübedüzü'ne ve son grup da güney doğu istikametindeki Dargit Yaylası ve Yüncüler yönünde ilerledi.

Akşamüstü başlayan yağmurla her birimiz yüzlerimizdeki gülümsemeye bilgisayarlarımızın başına geçtik. Yağmur, çok daha güzel kelebek fotoğrafları çekebilmemiz ve bir araya gelip kelebekleri tartışabilmemiz için fırsat vermişti bize. Çektiğimiz fotoğrafları ve tereddütte olduğumuz türleri tartışmaya başladık.

Deniz, Ebru ve Halil, Düpedüz Vadisi
© Oktay Subaşı

Akşam yemeği sonrasında ise Chris van Swaay doğa korumacılığı için veri paylaşımı ve Hollanda'daki tecrübelerini anlattığı sunuşunu yaptı. Kaçkar pansiyonun sıcak ortamında uzun tartışmalar ve soru-cevapları içeren bu konuşma herkesin oldukça ilgisini çekti. Ardından Hilary Welch bizlere bu bölgenin ve tüm Türkiye'deki kelebeklerin karşı karşıya olduğu tehditleri anlatan bir sunuş yaptı. Kaçkarlar'ın bakırmış gibi gözükken yapısının altında ne kadar çok tehdidin yer aldığı ve bunlar uygulamaya geçerse doğanın tahribatının ne kadar ciddi boyutlarda olacağını vurguladı. Konuşmanın ardından, hep birlikte fikir alışverişinde bulunarak biz neler yapabiliriz sorusunu cevaplamaya çalıştık.

24 Temmuz, Cuma – Olgunlar

Lycaena candens
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

Bugün serbest günümüzdü ve bir önceki günden tür listesini gören herkes, gözlemlemek istedikleri türleri görmek üzere yola düştüler. Öğleden sonra başlayan sağanak yağış ise ertesi sabaha kadar aralıksız sürdü ve ana kara ile iletişimimizin tamamen kesilmesine ve yolların kapanmasına sebep oldu. Ancak yine de herkes gün boyu yaptıkları gözlemden ve gördükleri türlerden dolayı mutlu gözüküyordu, üstelik yağmur herkesin toplanıp kayıtları ve fotoğrafları gözden geçirmesi için mükemmel bir fırsat da sağlamış oldu.

Akşam tekrar buluştuğumuzda sayın Oktay Subaşı bize Tatvan'ın kelebeklerini anlatan bir sunuş yaptı ve hepimizi Tatvan'a gitme isteği ile doldurdu.

25 Temmuz, Cumartesi – Geri Dönüş

Hipparchia parisatis
© Hilary & Geoff Welch / DKM arşiv

Günün hedefi Erzurum'a ulaşmaktı. Ancak son birkaç gündür süren yağışlar ve son günde sağanak haline dönüşen yağış heyelanlara sebep olmuş ve dönüş yolumuzu iki noktadan kapatmıştı. İsmail Bey'in araç desteği ile kapalı olan noktaya kadar geldik ancak bir önceki geceden park edilmiş araçlara ulaşmamız için bir noktanın daha açılması gerekiyordu. Merak içinde beklerken yol açma aracı kahraman edası ile belirip çok kısa bir süre içinde yolu ulaşım açtı.

Yol üzerinde çok daha farklı bir habitatı sunan Yusufeli'nin 10 km kadar kuzeyinde bulunan Bahçeli'de durduk. Çoruh Nehri'nin bulunduğu, çevresi büyük meyve ağaçları ve küçük tarlalardan oluşan, içerisindeki sıcak taşlık kurak vadi habitatında *Hipparchia parisatis*, *Polyommatus hoppferi*, *Polyommatus merhaba* gibi gezi sırasında daha önce görmediğimiz türleri görme şansımız oldu.

Bahçeli'den dönüş yolunda gördüğümüz dişi yaban keçisi ve iki yavrusu bölgenin sadece kelebekler için değil, diğer canlılar için de çok önemli olduğunu hatırlattı bize.

Öğle yemeğini Yusufeli'de yedikten sonra Erzurum yolu üzerinde Tortum Şelaleleri'ne kısa bir turistik ziyarette bulunup turu tamamladık.

Tür Listesi (18 Temmuz Palandöken gözlemleri bu listeye dahil değildir)

1	<i>Erynnis tages</i>	49	<i>Favonius quercus</i>	97	<i>Brenthis hecate</i>
2	<i>Erynnis marloyi</i>	50	<i>Callophrys rubi</i>	98	<i>Boloria caucasica</i>
3	<i>Carcharodus alceae</i>	51	<i>Satyrium spini</i>	99	<i>Vanessa atalanta</i>
4	<i>Carcharodus lavatherae</i>	52	<i>Satyrium ilicis</i>	100	<i>Vanessa cardui</i>
5	<i>Carcharodus flocciferus</i>	53	<i>Satyrium acaciae</i>	101	<i>Aglais urticae</i>
6	<i>Carcharodus orientalis</i>	54	<i>Satyrium abdominalis</i>	102	<i>Polygonia c-album</i>
7	<i>Spialia phlomidis</i>	55	<i>Lampides boeticus</i>	103	<i>Polygonia egea</i>
8	<i>Spialia orbifer</i>	56	<i>Tarucus balkanicus</i>	104	<i>Thaleropsis ionia</i>
9	<i>Pyrgus sidae</i>	57	<i>Cupido osiris</i>	105	<i>Limenitis reducta</i>
10	<i>Pyrgus melotis</i>	58	<i>Cupido argiades</i>	106	<i>Euphydryas aurinia</i>
11	<i>Pyrgus serratulae</i>	59	<i>Celastrina argiolus</i>	107	<i>Melitaea cinxia</i>
12	<i>Pyrgus cinarae</i>	60	<i>Pseudophilotes vicrama</i>	108	<i>Melitaea phoebe</i>
13	<i>Pyrgus armoricanus</i>	61	<i>Glaucopteryx alcon</i>	109	<i>Melitaea trivialis</i>
14	<i>Thymelicus lineola</i>	62	<i>Turanana endymion</i>	110	<i>Melitaea didyma</i>
15	<i>Thymelicus sylvestris</i>	63	<i>Chilades trochylus</i>	111	<i>Melitaea perseis</i>
16	<i>Thymelicus novus</i>	64	<i>Plebeius pylaon</i>	112	<i>Melitaea interrupta</i>
17	<i>Hesperia comma</i>	65	<i>Plebeius argus</i>	113	<i>Melitaea diamina</i>
18	<i>Ochlodes venatus</i>	66	<i>Plebeius idas</i>	114	<i>Melitaea athalia</i>
19	<i>Parnassius mnemosyne</i>	67	<i>Plebeius loewii</i>	115	<i>Esperarge climene</i>
20	<i>Parnassius apollo</i>	68	<i>Plebeius eurypilus</i>	116	<i>Pararge aegeria</i>
21	<i>Iphiclidides podalirius</i>	69	<i>Plebeius pyrenaicus</i>	117	<i>Lasiommata megera</i>
22	<i>Papilio machaon</i>	70	<i>Plebeius eumedon</i>	118	<i>Lasiommata petropolitana</i>
23	<i>Anthocharis cardamines</i>	71	<i>Plebeius agestis</i>	119	<i>Lasiommata maera</i>
24	<i>Anthocharis damone</i>	72	<i>Plebeius artaxerxes</i>	120	<i>Coenonympha leander</i>
25	<i>Aporia crataegi</i>	73	<i>Plebeius anteros</i>	121	<i>Coenonympha symphyta</i>
26	<i>Pieris brassicae</i>	74	<i>Polyommatus semiargus</i>	122	<i>Coenonympha pamphilus</i>
27	<i>Pieris mannii</i>	75	<i>Polyommatus coelestinus</i>	123	<i>Maniola jurtina</i>
28	<i>Pieris rapae</i>	76	<i>Polyommatus dorylas</i>	124	<i>Hyponephele lycaon</i>
29	<i>Pieris ergane</i>	77	<i>Polyommatus amandus</i>	125	<i>Hyponephele lupina</i>
30	<i>Pieris napi</i>	78	<i>Polyommatus thersites</i>	126	<i>Erebia aethiops</i>
31	<i>Pieris bryoniae</i>	79	<i>Polyommatus aedon</i>	127	<i>Erebia medusa</i>
32	<i>Pontia edusa</i>	80	<i>Polyommatus icarus</i>	128	<i>Erebia hewitsonii</i>
33	<i>Pontia chloridice</i>	81	<i>Polyommatus daphnis</i>	129	<i>Erebia melancholica</i>
34	<i>Colias crocea</i>	82	<i>Polyommatus bellargus</i>	130	<i>Melanargia galathea</i>
35	<i>Colias caucasica</i>	83	<i>Polyommatus corydonius</i>	131	<i>Melanargia larissa</i>
36	<i>Colias alfacariensis</i>	84	<i>Polyommatus ripartii</i>	132	<i>Satyrus amasinus</i>
37	<i>Gonepteryx rhamni</i>	85	<i>Polyommatus admetus</i>	133	<i>Hipparchia syriaca</i>
38	<i>Gonepteryx farinosa</i>	86	<i>Polyommatus hopfferi</i>	134	<i>Hipparchia statilinus</i>
39	<i>Leptidea sinapis</i>	87	<i>Polyommatus merhaba</i>	135	<i>Hipparchia fatua</i>
40	<i>Leptidea duponcheli</i>	88	<i>Polyommatus damon</i>	136	<i>Hipparchia parisatis</i>
41	<i>Lycaena phlaeas</i>	89	<i>Polyommatus iphigenia</i>	137	<i>Arethusana arethusa</i>
42	<i>Lycaena virgaureae</i>	90	<i>Argynnis paphia</i>	138	<i>Brintesia circe</i>
43	<i>Lycaena tityrus</i>	91	<i>Argynnis pandora</i>	139	<i>Chazara briseis</i>
44	<i>Lycaena alciphron</i>	92	<i>Argynnis aglaja</i>	140	<i>Chazara bischoffii</i>
45	<i>Lycaena candens</i>	93	<i>Argynnis adippe</i>	141	<i>Pseudochazara geyeri</i>
46	<i>Lycaena thetis</i>	94	<i>Argynnis niobe</i>	142	<i>Pseudochazara mniszechii</i>
47	<i>Lycaena asabinus</i>	95	<i>Issoria lathonia</i>		
48	<i>Lycaena ochimus</i>	96	<i>Brenthis daphne</i>		

Katılımcı Listesi

Halil, Ebru ve Deniz Olgunlar yukarıdaki
çayırlarda
©Oktay Subaşı

Evrin ve Apollo
©Dirk Maes

Asuman ve Ezgi, kuşa bakıyor
©Oktay Subaşı

Bülent, Evrim, Deniz ve Seda, Öğdem'de
öğle yemeği için hazırlık yapıyorlar
©Şemsettin Turga

- Asuman Gem - Ankara
Bosse van Swaay - Hollanda
Bülent Altınbaş - Artvin+İstanbul
Chris van Swaay - Hollanda
Deniz Biriken - Çanakkale
Dirk Maes - Belçika
Ebru Kaytan - Ankara
Elif Öztürk - Ankara
Emre Kaytan - Ankara
Evrin Karaçetin - Kayseri+Ankara
Ezgi Akdeşir - Bursa
Halil Fırat - Kayseri
Hilary Welch - Ankara+İngiltere
Irma Wynhoff - Hollanda
Oktay Subaşı - Bitlis
Paul Severns - Amerika
Seda Emel Tek - Ankara
Şemsettin Turga - Diyarbakır
Ümit Durdu - Kars

TEŞEKKÜR EDERİZ

Uyuyan Maviler
©Chris van Swaay

Yusufeli Kaymakamı Sayın Mevlüt Özmen'e fikirlerimizi ve çalışmalarımızı tüm istek ve açık gönüllülüğü ile desteklediği için,

Yusufeli Milli Parklar Şefi Sayın Murat Can'a her konuda bize destek olup çalışmalarımıza katıldığı için,

"Kaçkar Sürdürülebilir Orman Kullanımı Projesi'nin" yürütücüleri Hatice Dinç, Atilla Küçükala, Gonca Fide'ye çalışmalarımızdaki destekleri ve yardımlarını esirgemedikleri için,

"Kaçkar Sürdürülebilir Orman Kullanımı Projesi'nin" yereldeki çalışanları Mehmet Turan ve Mustafa Yıkılmaz'a organizasyondaki tüm yardım ve destekleri için,

"Kaçkar Sürdürülebilir Orman Kullanımı Projesi'nin" yereldeki çalışanı Mehmet Turan'a evinin kapılarını bizlere açtığı için,

Öğdem halkına ve özellikle Rasim Çakmak ve ailesine kapılarını bizlere açtığı ve bizleri evimizde hissettirdikleri için,

Şenol Şahin ve İsmail Aykurt'a güvenli bir şekilde ulaşımımızı sağladığı için,

İsmail Bayram'a bizleri dostları gibi ağırladıkları için,

Chris van Swaay, Dirk Maes, Irma Wynhoff, Paul Severns'a tüm masraflarını kendileri üstlenerek gelip, tüm tecrübelerini bizlerle paylaştıkları için,

Asuman Gem ve Ersoy Kılıç'a kampın tüm organizasyonu için,

Egemen Çakır ve Bülent Altınbaş'a kampın sağlıklı gerçekleşebilmesi için sağladıkları tüm lojistik destek için,

Ezgi Akdeşir'e saatler süren İngilizce konuşmaları bıkmadan usanmadan Türkçe'ye çevirdiği için,

Oktay Subaşı'ya hızlıca bir sunuş hazırlayarak bizleri Van ve kelebekleriyle tanıştırdığı için,

Emre Kaytan ve Oktay Subaşı'ya tür listesinin son haline getirilmesi için kamp sonrasında bile harcadıkları zaman ve emek için,

Emre Kaytan ve Asuman Gem'e raporun hazırlanması sürecindeki katkıları için,

Öğdem ve Yaylalar halkına kelebeklerin korunması için sahip oldukları duyarlılık için,

Bölge jandarma müdürlüklerine, kelebeklerin korunması yolunda yürüttükleri başarılı çalışmalar için,

Tüm katılımcılarımıza, ilgi, destek, heyecan ve kelebek sevgilerini bizlerle paylaştıkları için,

TEŞEKKÜR EDERİZ.